

עין יצחק

פינת ההלכה השבועית

מאת מרן הראשון לציון

הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א

בעל ה'ילקוט יוסף'

פר' חוקת תשפ"א | גליון מס' 244

הדברים נמסרו ביום ו' עש"ק פר' קורח, א' תמוז תשפ"א

עריכה: הרב יצחק קורלנסקי

החופה וכיסוי הראש

מהיכן נלמד שחובת כיסוי הראש הוא מן התורה? | נערות טרם הנישואין, האם צריכות לכסות ראשן? ומה הדין בין האירוסין לנישואין? | מהי החופה' הקובעת דין נישואין, ומהו המנהג בזה? | מהו טעם מנהג בני ספרד שלא עושים חדר יחוד תיכף לאחר השבע-ברכות שתחת החופה? | האם מותר ללבוש פאה נכרית?

להרהור, ומותר לקרוא קריאת שמע כנגד שיערה. וכן כתב הרא"ש (פ"ג דברכות ס"ו לז), ארחות חיים (הלכות קריאת שמע אות לו) בשם רבינו תם, וכן כתב המרדכי (פ"ג דברכות כד ע"א) והגהות מיימוני (סוף פ"ג מהלכות קריאת שמע). וכן פסק הטור והשלחן ערוך (או"ח ס"ו עה ס"ב).

ומה שכתב הרמב"ם (פכ"א מהלכות איסורי בי"ד): לא ילכו בנות ישראל פרועי ראש בשוק, אחת פנויה ואחת אשת איש, וכן הוא בטור ושולחן ערוך (אהע"ז ס"ו כא ס"ב), ולכאורה מפורש בלשון הרמב"ם שאף פנויה חייבת כיסוי הראש, כבר תירץ הפרישה (אהע"ז שם אות ג) שפירוש פנויה בזה היינו אלמנה או גרושה, מה שאין כן בתולה שמתורת ללכת בפרוע ראש. וכן כתבו הב"ח והחלקת מחוקק והבית שמואל (שם). ובמחצית השקל (סי' עה סק"ג) כתב שכן המנהג, ושאין חילוק בזה בין אם שערותיה קלועות או סתורות. וכן כתב הישועות יעקב (אהע"ז ס"ו כא).

בין האירוסין לנישואין

ברם, נחלקו האחרונים בדין ארוסה, שהיא מקודשת, דהיינו כגון שנתן האיש כסף או חפץ השווה כסף, כגון טבעת, וכיו"ב, שבכך כבר חשיבא אשת איש, אך טרם היו נישואין, האם חייבת לכסות שער ראשה. בשו"ת מהר"י הלוי - אחיו של הט"ז (סי' ט) כתב שארוסה אסור לה לצאת בפרוע ראש. והגאון רבי משה ישראל (ח"ב סי' ז) חולק עליו, והוכיח כן ממה שכתב השיטה מקובצת (כתובות טו ע"ב) בשם ליקוטי גאונים, על המשנה "אם יש עדים שיצאה בהינומא וראשה פרוע", שאף על פי שאמרו להלך (כתובות עב ע"א) אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בראש פרוע, זהו רק בנשואה, מה שאין כן בארוסה. וכן העלה בשו"ת שבות יעקב (ח"א סי' קג).

ואף על פי שהגאון רבי עקיבא איגר (מהדורא תנינא, סי' עט) כתב שאין לסמוך על השבות יעקב להתיר בזה, אלא יש לאסור כבר מעת האירוסין, שקיבלה קידושין, בטבעת וכיו"ב, וכן העלה להחמיר בשו"ת מים רבים (סי' ל), וכן כתבו עוד אחרונים. מכל מקום נראה שהעיקר להקל בזה, וכמו שכתב הישועות יעקב (אהע"ז ס"ו כא סק"א). וכן העלה הגאון רבי אליהו רגולר בשו"ת יד אליהו (סי' עט), והביא ראיות להקל. וכתב השדי חמד (מערכת דת יהודית אות א, ד"ה ולענין) שיתכן שאם מהר"י הלוי וסיעתו היו רואים דברי השיטה מקובצת

שאלה: לאחר שבע ברכות שמברכים תחת החופה, האם הכלה נחשבת מיד כנשואה, וחייבת בכיסוי הראש כדת?

חובת כיסוי הראש

תשובה: מבואר בגמרא (כתובות עב ע"א) שהיוצאת וראשה פרוע, בלא כיסוי ראש, הוא איסור מן התורה, דכתיב (במדבר ה"ח) 'ופרע את ראש האשה', ותנא דבי רבי ישמעאל, מכאן אזהרה לבנות ישראל שלא יצאו בפרוע ראש. ופירש רש"י, שממה שכתוב לענין סוטה 'ופרע את ראש האשה', משמע שעד אותה שעה היה ראשה מכוסה, ומכאן שאין דרכן של בנות ישראל לצאת פרועות ראש. ובמדבר רבה (פרשת נשא ט טז): 'ופרע את ראש האשה', שדרך בנות ישראל שמכסות ראשיהן, לכך היה פורע ראשה ואומר לה, את פרשת מדרכן של בנות ישראל שמכסות ראשיהן, והלכת בדרכי אומות העולם שנשותיהם מהלכות וראשן פרוע, הרי לך מה שרצית.

וכתב המאירי (כתובות עמ' שי"א) שאיסור פריעת הראש לנשים הוא מן התורה. וכן כתב הרשב"ץ בזהוה הרקיע (מצוות עשה קלז אות נב), ובפסקי ריא"ז (כתובות שם). והלכה זו פסק הרמב"ם (פכ"ד מהלכות אישות ה"ב) ובטור ובשולחן ערוך (אהע"ז ס"ו כא ס"ב וס"ו קטו ס"ד). והדבר ברור שאיסור זה, כמו כל שאר איסורי תורה, נוהג לעולם, ואין חילוק בין זמן לזמן ובין דור לדור ובין מקום למקום, וכמו שכתב הרמב"ם (פ"ט מהלכות יסודי התורה ה"א) שאחד מעיקרי הדת והאמונה, שהתורה נצחית לעולמי עד, ולא תשתנה בשום זמן ח"ו, שנאמר (דברים כ"ח) 'הנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת'. וכן העלה להלכה הגאון רבי יוסף נסים בורלא בשו"ת וישב יוסף (יו"ד סי' א), והסכים לדבריו הגאון רבי רפאל יצחק ישראל, ראב"ד ירושלים. וכ"כ בשו"ת באר שבע (סי' יח) ובשו"ת מהר"ם שיק (יו"ד סי' ריז).

נערות טרם הנישואין

אולם כל זה אינו אלא לנשים נשואות, אבל נערות שלא נישאו מעולם, רשאיות לצאת בפרוע ראש ואינן צריכות לכסות ראשן, וכמו שכתב הראב"ה (ברכות ס"ו עו), שזה שאמרו (ברכות כד ע"א) 'שער באשה - ערוה', לענין שאסור לקרוא קריאת שמע כנגדה, זהו רק באשה נשואה, אבל לגבי בתולה שרגילה בגילוי ראש אין לחוש

בשם הגאונים, היו חוזרים בהם ומבטלים דעתם כנגד דעת הגאונים, ומתירים לאחר אירוסין קודם נישואין. וכן כתב הגאון רבי יוסף ידיד הלוי, בשו"ת ימי יוסף (בתרא, אהע"ז סי' ב), וכן העיקר להלכה.

כיסוי בהינמא

וכעת נבוא לבאר דין הכלה אחר שבע ברכות שאומרים תחת החופה, אם דינה כנשואה שחייבת בכיסוי הראש, או דינה כארוסה שאינה צריכה לכסות ראשה. והנה ידועה המחלוקת בפוסקים בענין גדר החופה שקובעת דין נישואין. לדעת התוספות (יומא יג ע"ב, ד"ה לחדא), החופה אשר על ידה הנישואין חלים, היא כיסוי פני הכלה בהינמא.

ויש לבאר שכיסוי ההינמא שעל ראש הכלה, שהוא שקוף מאד ושערות נראים דרכה, אינו מועיל כלל במקום כיסוי ראש, כמבואר בהלכות גדולות (ברכות כד ע"א) שאם היה לבושה דק מאד ונראה בשרה מתחתיו, אסור לקרוא קריאת שמע כנגדה, שטפח באשה ערוה, וכמבואר בגמרא (ברכות כה ע"ב) ערוה בעששית אסור לקרוא קריאת שמע כנגדה, דכתיב (דברים כג טו) 'ולא יראה בך ערות דבר', והא קא מתחזיא. וכן הובא להלכה במגן אברהם (סי' עה סק"א). וכן כתב הגאון בעל חוות יאיר בספר מקור חיים (שם). וכן פסקו האליה רבה ומרן החיד"א במחזיק ברכה והפרי מגדים (שם) ושאר אחרונים. והוא הדין לכאן, שכיסוי שקוף על הראש, כמאן דליתיה דמי.

חופה עם ארבעה עמודים

אמנם רבי אברהם בר נתן הירחי בספר המנהיג (דף צא ע"ב) כתב: וחופה נקראת על שם שחופה אותה בטליתו, וכמו שאמרו בגמרא (קידושין יח ע"ב) כיון שפירש טליתו עליה לשם נישואין וכו', וכן נאמר (רות ג ט) 'ופרשת כנפיך על אמתך כי גואל אתה'. ולכן מנהג צרפת ופרובינציא לפרוס מפה צבועה על ראש שניהם, זכר לפריסת הכנף שפורס כנף בגדו עליה. ובארחות חיים (ח"ב עמ' סד) כתב: וחופה הוא שחופין אותם בטלית או סודר מעל ראשיהן, וכמו שאמרו בגמרא (קידושין יח ע"ב) כיון שפירש טליתו עליה. וכן כתב רבינו דוד אבודרהם (דף צב ע"ג). וכן כתב הר"ן (ריש כתובות) שדי במה שמכניסה לביתו, ובספר העיטור (דיני ברכת חתנים שער ב, הובא בבית יוסף סי' ו) ביאר שזה מתקיים על ידי הבאתם לתוך חופה מיוחדת לשם נישואין. וכ"ה בספר המכתם (פסחים ז ע"ב) והמרדכי (פרק קמא דכתובות סי' קלב).

חדר ייחוד

אולם לשון הרמב"ם (פ"י מהלכות אישות ה"א) מבואר שנישואין חלים על ידי ייחוד, שכתב: 'הארוסה אסורה לבעלה מדברי סופרים כל זמן שהיא בבית אביה וכו', עד שיביא אותה לתוך ביתו ויטיח עמה ויפרישנה לו. וייחוד זה הוא הנקרא כניסה לחופה, והוא הנקרא נישואין בכל מקום'. וכלשון זו פסק מרן בשולחן ערוך (אהע"ז סי' נה ס"א). וזו דעת רוב רבותינו הראשונים, ומהם, רבינו האי גאון בשו"ת הגאונים (שערי תשובה סימן קס, וכן בשו"ת הגאונים הרמב"ם סימן סה), וכן כתב רבינו יצחק בר ראובן (הובא בארחות חיים ח"ב עמ' מה), רבינו יוסף הלוי אבן מיגאש בשם רבינו יצחק אבן מרון, הובא בשו"ת תמים דעים (סי' קפח). וכן מוכח מדברי הראב"ד בהשגות (פ"א מהלכות איסור"ב ה"י), וכן דעת הריב"ש, הובא בשו"ת הרדב"ז (ח"ג סי' תצו) ועוד פוסקים.

והרמ"א (אהע"ז סי' נה ס"א) הגיה על דברי מרן שפסק שחופה היא הייחוד, שיש אומרים שהחופה היא שפורסים סודר על ראשם בשעת הברכה. והמנהג פשוט עכשיו לקרות חופה מקום שמכניסים יריעה פרוסה על גבי כלונסאות, ומכניסים תחתיה את החתן והכלה, ומקדשה שם, ומברכים שם ברכות אירוסין ונישואין, ואח"כ מוליכים אותם לביתם, ואוכלים במקום צנוע, וזוהי החופה שנוהגת עכשיו.

ולהלכה מעיקר הדין יש לפסוק כהרמב"ם ומרן השולחן ערוך, שכל עוד לא נתייחדו החתן והכלה, אין דינה כנשואה, אלא כארוסה בלבד, וכמו שכתבו הרמב"ם (פ"י מהלכות אישות ה"ב) ומרן בשולחן ערוך (אהע"ז סי' סא ס"א). ולפי זה מותר לכלה מעיקר הדין להשאר בכיסוי הראש של ההינמא (אף על פי שהוא שקוף, ונראין השערות דרכו) אף לאחר גמר השבע-ברכות שתחת החופה, ורק משעת הייחוד ואילך חשיבא כנשואה ממש, וחייבת לכסות ראשה במטפחת או כבוע כדת וכהלכה.

מנהג בני ספרד

זו כנראה הסיבה של מנהג בני ספרד מדורי דורות, מאות בשנים, שלא עושים חדר ייחוד תיכף לאחר השבע ברכות, כמו שכתב משאת בנימין (סי' ז), שער המלך (בקונטרס חופת חתנים סעיף ט'), הגאון רבי אהרן בן שמעון בספר נהר פקוד (אהע"ז עמ' טז), ועוד רבים מגדולי הספרדים, שעורכים הקידושין והשבע-ברכות ושבירת הכוס, והחתן נכנס לעזרת הגברים וחבריו רוקדים לפניו ומשמחים אותו, וכן הכלה לעזרת הנשים עם חברותיה, ורק לאחר מכן עושים חדר ייחוד, כי אם יהיה מיד לאחר החופה, תצטרך כיסוי ראש. ואם תאמר שיעיל כיסוי בפאה נכרית, הרי אצל הספרדים מעולם לא נהגו היתר בפאה נכרית.

איסור פאה נכרית

כל גדולי הספרדים, עליהם בספרתם, כולם כתבו שאין מנהג כזה, ושאסור לאשה נשואה ללכת בפאה נכרית. ויש שנתלו בדברי השלטי הגיבורים (שבת סד, דף כט מדפי הרי"ף) שכביכול התיר יציאה בפאה נכרית, אולם המעיין בדבריו יראה שלא התיר אלא בחצר, אבל לא ברשות הרבים, ורוב רבותינו כתבו להחמיר בענין פאה נכרית, וכל-שכן אצל בני ספרד שמעולם לא היה מנהג זה. [וראה באריכות בילקוט יוסף (שבת כרך א ח"ג, סי' רעא, דיני הכנה לקידוש)]. וממילא אם תצא מחדר ייחוד בלי כיסוי ראש כהלכה, הרי זה אסור, שנחשבת כבר נשואה גמורה, ובפאה נכרית אצל בני ספרד אינו תופס לפי ההלכה, ולצאת במטפחת וכיו"ב, לא מצינו כן. וזו הסיבה שהספרדים לא נהגו לעשות חדר ייחוד תיכף אחר החופה, אלא בסיום החתונה.

הלכה למעשה

ולכן להלכה, אין הכלה חייבת לכסות ראשה מיד לאחר שבע ברכות שתחת החופה, מפני שדינה עדיין כארוסה עד לאחר הייחוד. ולפי מה שנוהגים בני אשכנז שהחתן והכלה ייחוד מיד לאחר השבע ברכות שתחת החופה, על הכלה לכסות ראשה מיד לאחר צאתה מחדר הייחוד. אבל הספרדים ובני עדות המזרח לא נהגו ייחוד אלא רק לאחר גמר הסעודה כשהולכים לביתם, ומנהגם זה יסודתו בהררי קודש, ואין לשנות מהמנהג.